

Vejledning / Råd og vink

Valgfags-bekendtgørelsen

Retorik C

Undervisningsministeriet

Gymnasieafdelingen

2010

Retorik C – Valgfagsbekendtgørelsen

Vejledning / Råd og vink

Gymnasieafdelingen 2010

Alle bestemmelser, der er bindende for undervisningen og prøverne i de gymnasiale uddannelser, findes i uddannelseslovene og de tilhørende bekendtgørelser, herunder læreplanerne. Denne Vejledning/Råd og vink indeholder forklarende kommentarer til nogle af disse bestemmelser, men indfører ikke nye bindende krav. Desuden gives eksempler på god praksis samt anbefalinger og inspiration, og den udgør dermed et af ministeriets bidrag til faglig og pædagogisk fornyelse. Citater fra læreplanen er anført i kursiv.

---

1. Identitet og formål.....	4
1.1 Identitet.....	4
1.2 Formål.....	4
2. Faglige mål og fagligt indhold.....	5
2.1 Produktion af mundtlige og skriftlige ytringer.....	5
2.1.1 Den autentiske kommunikationssituation.....	5
2.1.2 Hele ytringer og dele af ytringer.....	6
2.1.3 Retorisk hensigtsmæssighed.....	6
2.1.4 Genre.....	6
2.1.5 Sproglig kvalitetsbevidsthed.....	7
2.2 Reception af mundtlige og skriftlige ytringer.....	7
2.2.1 Analyse og vurdering.....	7
2.2.2 Konstruktiv kritik på mundtlige og skriftlige ytringer.....	8
2.3 Retorisk teori og metode.....	8
2.3.1 Kommunikationssituationens konstituentter.....	9
2.3.2 Funktion, genre og hensigtsmæssighed.....	9
2.3.3 Retorisk argumentation.....	9
2.3.4 Retorikkens appelformer.....	10
2.3.5 Retorikkens forarbejdningsfaser.....	10
2.3.6 Principper for rationel planlægning og arbejdsproces og for konstruktiv kritik.....	10
2.3.7 Ytringen i samfundslivet.....	10
2.4 Supplerende stof.....	11
3. Tilrettelæggelse.....	11
3.1 Didaktiske principper.....	11
3.2 Arbejdsformer.....	12
3.2.1 Elevernes mundtlige og skriftlige ytringer.....	12
3.2.2 Brug af optagelse.....	13
3.2.3 Stemmetræning.....	13
3.2.4 Mundtlig konstruktiv kritik.....	13
3.2.5 Skriftlig konstruktiv kritik.....	13
3.2.6 Skriftlig procesrapport.....	13
3.2.7 Portfoliomappe.....	13
3.3 It.....	14

3.4 Samspil med andre fag.....	14
3.5 Typer af undervisningsmidler	15
3.6 Progression.....	15
4. Evaluering	17
4.1 Løbende evaluering	17
4.2 Prøveformer	17
4.2.1 Den teoretiske delprøve	18
4.2.2 Den praktiske prøve.....	18
4.3 Bedømmelseskriterier	20
4.4 Vejledende karakterbeskrivelser	20

1. Identitet og formål

1.1 Identitet

”Retorikkens emne er produktion og reception af hensigtsbestemte ytringer set i forhold til deres kommunikationssituation. Retorik er et kulturfag, som bygger videre på en historisk vestlig tradition for undervisning i tekstproduktion, i nyeste tid videreført med studiet af offentlig argumentation og formidling. Retorikfaget er karakteristisk ved sin sammensøjning af teori og praksis. Det er normativt, idet dets teori i vid udstrækning handler om god praksis, dvs. opstiller kriterier for, hvordan man kan vurdere kvaliteten og effekten af argumenterende og formidlende ytringer, og for, hvilke arbejdsmetoder man kan bruge for at producere hensigtsmæssige ytringer. Fagets hovedaktiviteter er tilegnelse af retorisk teori og tankegang, arbejde med retorisk praksis og studium af autentiske mundtlige og skriftlige ytringer.” (Læreplanen 1.1).

Det centrale emne for retorikfaget på gymnasialt niveau er *ytringen*: den afsluttede, verbale handling, der er drevet af én overordnet hensigt i en konkret kommunikationssituation. I retorikfaget fokuseres på mundtlige og skriftlige argumenterende og formidlende autentiske ytringer. Studiet af spontan tale eller af fiktive tekster indgår således kun perifert i faget.

I det faglige arbejde spiller teori og praksis hele tiden sammen. Eleverne lærer at bruge retorisk teori, når de selv producerer ytringer, og de lærer at bruge egne erfaringer med at producere ytringer, når de med udgangspunkt i retorisk teori analyserer og vurderer andres ytringer.

Retorik kan læses som valgfag i stx, hf, hhx og htx og kan indgå som tredje studieretningsfag i alle de 3-årige gymnasiale uddannelser. Faget praktiseres substantielt set ens i de fire uddannelser, men det vil være naturligt, at der i undervisningen tages højde for, om faget læses på en praksis- og anvendelsesorienteret, en teknisk, en merkantil eller en teoretisk baseret gymnasial uddannelse, således at faget tones forskelligt i forhold hertil. Toningen kan ske med hensyn til de genrer, der arbejdes med, og den kan også ske med hensyn til de retoriske aspekter, man vælger at fokusere på.

1.2 Formål

”Retorik er et dannelsesfag. Gennem viden og bevidsthed om sprogets funktioner og situationsbestemthed erhverver eleverne kompetence i retorisk praksis; derved styrkes deres muligheder for at medvirke kvalificeret og aktivt i et demokratisk samfund og for at bidrage til udvikling og forandringer såvel nationalt som internationalt. Retorik er et studieforberedende fag. Ved at arbejde med retorikfagets metoder opnår eleverne bevidsthed om den akademiske arbejdsproces og erfaring med forskellige arbejdsformer på såvel det særfaglige som det tværfaglige niveau; derved styrkes deres muligheder for at arbejde selvstændigt, for at samarbejde, for at opsøge viden og dermed for at gennemføre en videregående uddannelse.” (Læreplanen 1.2).

Det er målet dels at ruste eleverne til at kunne og turde tage ordet offentligt, mundtligt såvel som skriftligt, dels at ruste dem til at kunne arbejde systematisk med empiri, analyse og metode. Retorikkens arbejdsform er akademisk, og retorikfaget synliggør således for eleverne, hvilke genre-konventioner fx fysikrapporten, historieforedraget eller større skriftlige opgaver er forpligtet på. Faget synliggør også, at der er forskel på at ytre sig i den enkelte akademiske genre og at ytre sig om specialiseret viden til lægmand.

På kort sigt er den retoriske arbejdsform en konkret hjælp ved udarbejdelsen af ytringer. På længere sigt kan den være medvirkende til, at den enkelte bliver bevidst om sig selv som kommunikerende væsen og som aktiv borger med mulighed for at indgå i den aktuelle samfundsdebat. Samtidig med at eleverne får erfaringer med at ytre sig i forskellige kommunikationssituationer, vil de få forståelse for retorikkens betydning i deres nuværende og kommende skole-, arbejds- og privatliv. Det er derfor vigtigt at medtænke, hvordan man i undervisningen kan inddrage elevernes individuelle retoriske oplevelser, så de lærer at bruge retorikkens begreber om disse oplevelser. Ved at insistere på, at eleverne bruger retorikkens begreber til at tale om kommunikation med, opnår man, at eleverne får en øget bevidsthed om egen og andres kommunikation, som kan komme dem til gode, når de skal ytre sig mundtligt og skriftligt i demokratiet og i en videregående uddannelse.

2. Faglige mål og fagligt indhold

Under dette punkt i læreplanen fastlægges de faglige krav, dels som faglige mål, dels som fagligt indhold. Arbejdet med de faglige mål i faget vil i det følgende blive beskrevet inden for følgende tre stofområder: *produktion af mundtlige og skriftlige ytringer, reception af mundtlige og skriftlige ytringer samt retorisk teori og metode.*

2.1 Produktion af mundtlige og skriftlige ytringer

Ifølge læreplanen skal arbejdet med produktion af mundtlige og skriftlige ytringer bidrage til at eleverne kan:

- *argumentere for et standpunkt på en måde, der er egnet til at overbevise*
- *formidle faglig viden på en måde, der er egnet til at interessere og oplyse”*
(Læreplanen 2.1).

2.1.1 Den autentiske kommunikationssituation

De argumenterende og formidlende ytringer, som eleverne producerer, produceres altid med henblik på konkrete, autentiske kommunikationssituationer. Det er vigtigt, at elevernes ytringer overbeviser eller interesserer og oplyser nogle reelle modtagere. Så underviseren må så vidt muligt finde reelle kommunikationssituationer, hvor eleverne har brug for retorikken. De kan f.eks. holde oplæg i fællestimer, skrive til skolebladet, holde indlæg på debatdage, som de selv er med til at arrangere, eller de kan ganske enkelt forsøge at argumentere for et standpunkt over for deres retorikhold. Men det vil ikke altid være sådan, at eleverne kan komme til at fremføre eller publicere deres ytringer i de kommunikationssituationer, som ytringerne er udarbejdet med henblik på. Ytringerne beskrives derfor som værende *egnede* til at overbevise eller interessere og oplyse. Ytringerne evalueres altid i forhold til, om de vil være egnede til at overbevise hhv. interessere og oplyse i de enkelte kommunikationssituationer.

Af læreplanen fremgår det, at de ytringer, som eleverne producerer, skal være udformet retorisk hensigtsmæssigt og sprogligt kvalitetsbevidst i forhold til den anvendte genre og den sammenhæng, ytringen indgår i. Der stilles således krav om, at eleverne arbejder med at producere ytringer, der har en

funktion i en klart defineret, konkret og autentisk kommunikationssituation. Dette betyder, at det overordnede formål med at producere en ytring ikke kan reduceres til blot at lære retorik i betydningen sprogfærdighed. Kravet om autenticitet er helt centralt, og eleverne formidler følgelig i realistiske kommunikationssituationer hvor de kan bevare deres etos og ikke tvinges ud i at spille skuespil.

2.1.2 Hele ytringer og dele af ytringer

I praksis vil eleverne ikke kun arbejde med produktion af hele ytringer. Under arbejdet med at tilegne sig de retoriske begreber vil det være formålstjenligt, at eleverne i perioder arbejder med dele af ytringer som fx begyndelsen af et mundtligt oplæg, problemformulerings-afsnittet i en formidlende artikel eller argumentationen i et debatindlæg. Også i arbejdet med dele af ytringer gælder kravet om autenticitet.

2.1.3 Retorisk hensigtsmæssighed

Der stilles krav om, at eleverne skal kunne ytre sig *retorisk hensigtsmæssigt*. Dette betyder, at de skal kunne producere en ytring, som er resultatet af retoriske overvejelser over, hvad det vil være passende at ytre i situationen, hvordan det vil være passende at ytre sig, og hvilken genre der med fordel kan benyttes. Det er afgørende, at eleverne lærer at producere ytringer med det mål at opnå hensigtsmæssighed, og at de lærer, at hensigtsmæssighed er en variabel størrelse. I arbejdet med hensigtsmæssighed vil det være naturligt at tage udgangspunkt i elevernes egne erfaringer.

Eleverne har en vis intuitiv fornemmelse for, hvad hensigtsmæssighed er. I arbejdet med produktion af ytringer omsættes denne fornemmelse til metodisk praksis med henblik på den praktiske delprøve. Centralt i arbejdet med produktion af ytringer er det således, at eleverne arbejder med at transformere en ytring fra en genre til en anden, fra et medie til en andet, fra en type modtager til en anden ol. Der kan desuden fokuseres på forskellige ytringers begyndelser. I det mundtlige således at der øves begyndelser, der fænger og hjælper tilhørerne til at følge fx talen eller oplægget. I det skriftlige vil fokus på begyndelser typisk være på de forskellige typer af begyndelser, fx retoriske spørgsmål eller in medias res, ligesom der kan arbejdes med udarbejdelse af rubrik og manchete.

Det vil således være formålstjenligt, at man i arbejdet med produktion af hensigtsmæssige ytringer til at begynde med koncentrerer sig om hensigtsmæssighed i dele af ytringer og først senere i forløbet stiller krav om en mere altomfattende hensigtsmæssighed i ytringen som helhed.

2.1.4 Genre

Der stilles endvidere krav om, at eleverne skal producere ytringer med et nærmere bestemt tilhørsforhold til en *genre* og dermed med bevidsthed om de konventioner, som den enkelte genre er forpligtet på. Eleverne opbygger en forståelse af, at forskellige genrer giver forskellige muligheder, når man vil ytre sig om et emne, og de lærer, hvilke muligheder for valg af genre, de har inden for de formidlende (referentielle) og de argumenterende (persuasive) genrer. I arbejdet med genrer vil det være hensigtsmæssigt at lade produktion og reception af ytringer spille sammen.

2.1.5 Sproglig kvalitetsbevidsthed

Endelig stilles der krav om, at eleverne er sprogligt kvalitetsbevidste. Dette betyder, at de skal kunne honorere de sproglige krav, man kan stille til forskellige slags ytringer. For det første skal de være bevidste om, at forskellige genrer stiller forskellige krav til sproget. For det andet skal de kunne skelne mellem skrift- og talesprogets typiske træk. For det tredje skal eleverne arbejde med sproget så de kan imødekomme krav om aptum, puritas, perspicuitas og ornatus. I arbejdet med sproglig kvalitetsbevidsthed vil det være hensigtsmæssigt at arbejde med fokus på sprog af god kvalitet. Når eleverne har produceret ytringer, ofres således størst opmærksomhed over for de dele af ytringen, som fungerer godt rent sprogligt.

2.2 Reception af mundtlige og skriftlige ytringer

Ifølge læreplanen skal arbejdet med reception af mundtlige og skriftlige ytringer bidrage til, at eleverne kan:

- *analysere og vurdere kvaliteten og effekten af autentiske ytringer*
- *give konstruktive ændringsforslag til autentiske ytringer*

(Læreplanen 2.1).

2.2.1 Analyse og vurdering

I arbejdet med analyse og vurdering af kvaliteten og effekten af autentiske ytringer skal eleverne lære dels at foretage en retorisk analyse af en ytring med udgangspunkt i retorisk teori, hvilket vil sige de i kernestoffet beskrevne grundlæggende retoriske begreber: kommunikationssituationens konstituent, funktion, genre, hensigtsmæssighed, argumentation, appelformer og forarbejdnings-faser. Dels skal de lære at foretage en normativ vurdering af en ytring med udgangspunkt i retorisk teori og i analysen.

At arbejde med analyse og vurdering er ikke nyt for eleverne. Det nye er at analyse og vurdering sker ved systematisk brug af retorikkens begrebsapparat. For at gøre dette tydeligt for eleverne vil det være hensigtsmæssigt at arbejde med receptionen i flere tempi, begyndende med kommunikationssituationens konstituent, funktion, genre og hensigtsmæssighed. Senere kan man fortsætte med systematisk at analysere og vurdere forskellige ytringer med hensyn til henholdsvis appelformer, inventio, dispositio, elocutio og memoria/actio. Under arbejdet med actio vil det være naturligt at inddrage lyd- og billedoptagelser af mundtlige ytringer. Mod slutningen af forløbet kan man stille krav om mere omfattende analyser og vurderinger.

I retorik skal eleverne lære at foretage en normativ vurdering af en ytring, hvilket vil sige, at de skal lære med retorikkens begreber at argumentere for, i hvor høj grad ytringen har opfyldt hensigten i den konkrete kommunikationssituation, som den er blevet formidlet i. Med udgangspunkt i deres analyse tager eleverne stilling til, hvorvidt de retoriske valg, som afsender har truffet, er hensigtsmæssige og/eller uhensigtsmæssige i forhold til afsenders formodede hensigt og situationens krav i øvrigt. Der er tale om en nuanceret vurdering og ikke om at stemple en ytring som ”god” eller ”dårlig”.

Arbejdet med retorisk analyse og vurdering foregår mundtligt, og det vil være naturligt at grupper af elever fremlægger analyser og vurderinger af autentiske ytringer for retorikholdet som forberedelse til den teoretiske delprøve. Arbejdet med retorisk analyse og vurdering er således ikke skriftligt.

Det vil være naturligt at arbejde med analyse og vurdering af forskellige genrer af mundtlige og skriftlige ytringer om det samme tema, for at eleverne lærer, hvordan genrerne spiller sammen i eksempelvis en offentlig debat. Det vil også være naturligt at arbejde med analyse og vurdering af mundtlige og skriftlige ytringer fra forskellige historiske perioder, forskellige kulturer og forskellige fagtraditioner. Hovedvægten ligger dog på ytringer fra elevernes samtid, fordi eleverne her har bedst mulighed for at forstå den kontekst, ytringerne indgår i.

2.2.2 Konstruktiv kritik på mundtlige og skriftlige ytringer

Da forskellige former for konstruktiv kritik hjælper på forskellige stadier i processen for forskellige personer, vil det være naturligt, at eleverne lærer at give forskellige former for konstruktiv kritik. I arbejdet med konstruktiv kritik skal eleverne lære at reagere mundtligt og skriftligt på andres ytringer på en måde, der fører til konkret forbedring og kompetenceudvikling hos den, som modtager kritikken. Arbejdet med, at eleverne giver konstruktiv kritik til hinandens ytringer, er træning i retorisk analyse og vurdering, og det er endvidere med til at understrege for eleverne, at de kan lære af hinanden, og at holdkammeraternes ytringer også bliver en del af copia.

Eleverne arbejder både med at give mundtlig og skriftlig konstruktiv kritik til hinandens mundtlige og skriftlige ytringer. Målet med, at eleverne giver hinanden mundtlig kritik, er, at de lærer at coache hinanden, dvs. at klarlægge afsenders hensigt og at sætte afsenders proces i fokus. Målet med, at eleverne skriver kritikker til hinanden, er, at de lærer at give en præcis konstruktiv kritik. I den skriftlige kritik får kritikgiveren rollen som en redaktør af en ytring, og det stiller krav om overblik og målrettethed.

2.3 Retorisk teori og metode

Ifølge læreplanen skal arbejdet med retorisk teori og metode bidrage til, at eleverne kan:

- *bruge grundlæggende retoriske begreber om produktion og reception af autentiske ytringer*
- *forstå de funktioner og den magt, som ytringer kan have*
- *forstå retorikkens rolle i relation til demokrati, retssamfund og informationsamfund”*

(Læreplanen 2.1).

Her drejer det sig om, at eleverne skal få en retorisk metabevindsthed. Eleverne skal ikke blot blive i stand til at producere, analysere og vurdere ytringer; de skal også med grundlæggende retoriske begreber kunne tale om, hvad de gør, når de producerer, analyserer og vurderer. I arbejdet med retorisk teori og metode skal eleverne lære at gøre rede for og bruge de grundlæggende retoriske begreber, som sammen med de autentiske ytringer udgør kernestoffet.

2.3.1 Kommunikationssituationens konstituent

Det er vigtigt, at eleverne opnår bevidsthed om kommunikationssituationens konstituent og disses betydning i produktion og reception af ytringer. Der stilles krav om, at eleverne som et minimum skal kunne bruge begreberne afsender, modtager og kontekst. Men man kan med fordel inddrage andre konstituent i undervisningen og vise eleverne, hvordan forskellige beskrivelser af kommunikationssituationen er udtryk for forskellige opfattelser af kommunikation. Fx kan man inddrage Bitzers konstituent *exigence*, *audience* og *constraints* eller Burkes *act*, *scene*, *agent*, *agency* og *purpose*.

2.3.2 Funktion, genre og hensigtsmæssighed

Eleverne skal opnå viden om de forskellige funktioner, ytringer kan have, og de skal forstå betydningen af, at en ytring har en funktion. Der stilles ikke krav om, at eleverne skal lære bestemte måder at inddrage funktioner på. Det vil være nærliggende at arbejde med Ciceros tre funktioner *docere*, *movere* og *delectare* eller med Roman Jakobsons seks funktioner *emotiv*, *referentiell*, *poetisk*, *phatisk*, *metasproglig* og *konativ*, men andre funktionsbetegnelser kan også introduceres. Det afgørende er at der kommer fokus på selve den synsmåde, at ytringer dels kan have forskellige funktioner, dels i indhold og form må være indrettet efter deres funktion. Eleverne skal kunne bruge de funktionsbetegnelser, man vælger at arbejde med ved produktion og reception af ytringer.

Det er vigtigt at understrege over for eleverne, at en ytring altid fremstilles i en genre, og at genren har betydning for produktion og reception af ytringer. Der stilles ikke krav om, at eleverne skal lære en bestemt genreteori. Det afgørende er, at de får forståelse af genren som forventninger hos modtageren, og at de forstår, at hensigtsmæssig kommunikation er betinget af, at afsenderen er bevidst om modtagers forudfattede forventninger til genren. Eleverne skal kunne bruge de genrebetegnelser, man vælger at arbejde med, og de skal kunne gøre rede for de konstituerende træk ved genrene.

Det er vigtigt, at eleverne bliver opmærksomme på, at det er noget helt fundamentalt i retorik, at ytringer produceres, analyseres og vurderes under hensyntagen til deres hensigtsmæssighed. Hensigtsmæssigheden er målet med produktionen af ytringer, og den er målestokken ved analysen og vurderingen af ytringer. Eleverne skal kunne definere begrebet hensigtsmæssighed, og de skal kunne bruge det ved produktion og reception af ytringer.

2.3.3 Retorisk argumentation

Undervisningen bidrager til, at eleverne opnår viden om, at retorisk argumentation er noget fundamentalt andet end logisk bevisførelse. Til belysning af dette har Stephen Toulmins argumentmodel vist sig velegnet, fordi den tydeligt understreger, at retorisk argumentation handler om temaer, hvor der ofte kan siges noget både for og imod enhver given konklusion. Men man kan også arbejde med retorisk argumentation på andre måder. Det afgørende er, at eleverne bliver i stand til at argumentere for en påstand vel vidende, at de argumenterer for at vinde tilslutning til et standpunkt hos argumentationens modtagere og ikke for at bevise en sandhed. Det er centralt, at de forstår den retoriske argumentations betydning ved produktion og reception af ytringer, og at de kan gøre rede for den argumentationsteori, de har lært.

2.3.4 Retorikkens appelformer

Det er vigtigt, at eleverne har et grundigt kendskab til appelformerne, og at de forstår logos, etos og patos som fremtrædelsesformer for retorikkens mål, persuasio. Eleverne arbejder således med begreberne intellektuel og emotionel persuasio og med retorikkens menneskesyn. Det er afgørende, at eleverne lærer i egne produktioner at appellere hensigtsmæssigt til hhv. logos, etos og patos. Det er også afgørende at eleverne kan gennemskue, hvilke appelformer, der dominerer i andres ytringer, og om disse dominanser er hensigtsmæssige. Endelig skal eleverne kunne gøre rede for appelformerne.

2.3.5 Retorikkens forarbejdningsfaser

Det er vigtigt, at undervisningen opbygger en viden hos eleverne om de fem forarbejdningsfaser, og at eleverne kan gøre rede for dem. Forarbejdningsfaserne er en systematisering af de praktiske erfaringer, som enhver, der vil kommunikere offentligt, må gøre. I forbindelse med produktion af ytringer lærer eleverne under inventio, hvordan man ved hjælp af topik eller kreative inventioformer kan finde stof om og fokus for sin ytring. Under dispositio får eleverne erfaring med, hvordan man med en viden om standarddispositioner, begyndelsestyper og slutningstyper kan finde en passende rækkefølge til sin ytring. Under elocutio får eleverne viden om, hvordan man finder en passende sproglig form til sin ytring, herunder puritas, perspicuitas, ornatus og aptum.. I forbindelse med reception af ytringer indgår forarbejdningsfaserne som en del af det retoriske begrebsapparat, som eleverne skal analysere og vurdere ytringer med.

2.3.6 Principper for rationel planlægning og arbejdsproces og for konstruktiv kritik

Eleverne skal kunne planlægge en ytring rationelt, altså gøre sig retoriske overvejelser om ytringens udformning med hensyn til kommunikationssituationens konstituent, funktion, genre, hensigtsmæssighed, argumentation, appelformer og forarbejdningsfaser. De skal kunne gøre rede for principper for rationel arbejdsproces, herunder kunne forklare hensigtsmæssigheden af de arbejdsprincipper og metoder, som de anvender for at producere ytringer. Og de skal kunne redegøre for begrebet konstruktiv kritik, for forskellige former for konstruktiv kritik og for de krav, man kan stille til den, der giver konstruktiv kritik. Arbejdet med planlægning, arbejdsproces og konstruktiv kritik fører til, at eleverne bliver bevidste om, hvordan det at kunne give sin forståelse et dækkende udtryk i sproget kræver retoriske færdigheder, og at de retoriske færdigheder i sig selv virker forståelsesfremmende.

2.3.7 Ytringen i samfundslivet

Eleverne skal forstå betydningen af det at kunne udtrykke sig dækkende i sproget. Som borgere i et demokrati, har de brug for retorikken, når de vil udtrykke deres forståelse af verden, deres faglige viden og deres holdninger.

Det er vigtigt, at eleverne bliver bevidste om, at autentiske ytringer oftest er forsøg på påvirkning. Denne bevidsthed skal dels føre til en forståelse for ytringens vigtige rolle i samfundslivet, dels skal den føre til, at eleverne kan tage kritisk stilling til ytringers effektivitet og redelighed. Eleverne får således forståelse for, hvordan det, at de har teoretisk viden om produktion og reception af ytringer, kvalificerer dem til at medvirke i samfundslivet. De får også en forståelse af, hvordan det at have ordet i

sin magt, kan give magt, og at ytringer kan være demagogiske eller forsøg på manipulation. Endelig bliver de opmærksomme på, at man sagtens kan anerkende en afsenders forsøg på at påvirke, uden at man selv lader sig påvirke.

I arbejdet med produktion og reception af ytringer vil det således være naturligt at diskutere den autentiske ytrings betydning i samfundslivet.

2.4 Supplerende stof

Det supplerende stof skal perspektivere og uddybe kernestoffet, og det kan det med fordel i samspil med andre fag: fx kan retorik og engelsk spille sammen om patos i politiske lejlighedstaler, eller retorik kan spille sammen med matematik, fx om forskellen på at argumentere for et synspunkt og bevise en matematisk sætning. Men forløbet behøver ikke foregå i samspil med andre fag. Perspektiveringen af kernestoffet kan fx også handle om den politiske tale før og efter tv-mediet eller om dansk og arabisk retorik i forbindelse med Irakkrisen 2004.

I undervisningen vil der opstå forskellige ønsker om at komme i dybden med forskelligt stof, således at ydre begivenheder kan få betydning for, hvilket supplerende stof der læses.

3. Tilrettelæggelse

3.1 Didaktiske principper

Det er et vigtigt didaktisk princip, at undervisningen skal foregå som et kontinuerligt samspil mellem imitatio, ars, usus og natura. Med læreplanens ord studerer eleverne autentiske eksempler på mundtlige og skriftlige ytringer (imitatio), de studerer retorisk teori (ars), og de kommunikerer selv i forskellige situationer (usus) og får konstruktiv kritik i et kontinuerligt samspil. Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes forskellige forudsætninger ved at være differentieret, både med hensyn til typer af praktiske øvelser og med hensyn til mål med de enkelte praktiske øvelser (natura). I retorik er der rig lejlighed til at arbejde med individuelle mål for den enkelte elev. Eleverne modtager som en del af undervisningen konstruktiv kritik, og de får løbende lejlighed til at overveje og formulere, hvad de vil blive bedre til fra den ene øvelse til den næste. I arbejdet med actio anbefales det at arbejde med oplæsning af ytringer. Det vil i den forbindelse være hensigtsmæssigt dels at arbejde med at gøre eleverne bevidste om deres stemmes udtrykslementer: tempo, artikulation, resonans osv., dels at arbejde med reception af ytringer i en vekselvirkning mellem analyse og oplæsning.

At imitatio, ars, usus og natura skal spille sammen kontinuerligt, får betydning for tilrettelæggelsen af undervisningen. Det betyder, at eleverne i begyndelsen af det ét-årige forløb bliver nødt til at producere, analysere og vurdere ytringer uden at have et systematisk kendskab til retorikfaget. Eleverne kan selvfølgelig sagtens producere, analysere og vurdere ytringer, da de allerede har mange erfaringer med retorik med sig fra deres private liv og fra skolen. Så det bliver en vigtig del af lærerens rolle at skabe forbindelsen mellem elevernes erfaringer og retorikkens teori og metode. Denne forbindelse skabes ad to veje, dels ved, at læreren løbende og så ofte som muligt introducerer og definerer retorikkens omfattende system af begreber, dels ved, at eleverne arbejder i dybden med teoriens delelementer ét efter ét - ikke i en bestemt rækkefølge, men på en måde så de forstår, hvilket retorisk delelement, der trænes i de enkelte øvelser.

Et andet vigtigt didaktisk princip er, at man i arbejdet med konstruktiv kritik fokuserer på de kvaliteter og muligheder for forbedring, der ligger i elevernes foreløbige og færdige ytringer. Kritik må være opbyggelig og ikke bestå i systematisk fejlfinding. Da den konstruktive kritik har en central plads i retorikfaget, og da måden, man arbejder med konstruktiv kritik på, har stor betydning for arbejdsklimaet på et retorikhold, må man bruge tid på at lære eleverne at give konstruktiv kritik på en hensigtsmæssig måde.

At man arbejder med konstruktiv kritik til både foreløbige og færdige ytringer er med til at understrege over for eleverne, at man giver og modtager konstruktiv kritik for at hjælpe hinanden til at blive bedre til at ytre sig hensigtsmæssigt, ikke udelukkende for at evaluere hinanden.

3.2 Arbejdsformer

I læreplanen står, at undervisningen skal tilrettelægges, så der veksles mellem forskellige arbejdsformer. Hermed menes, at undervisningen skal veksle mellem læreroplæg, elevoplæg, gruppearbejde osv. I forbindelse med arbejdsformerne i retorik beskrives en række arbejdsformer nærmere.

3.2.1 Elevernes mundtlige og skriftlige ytringer

Centralt i undervisningen står elevernes egne mundtlige og skriftlige ytringer. Det er ikke nødvendigt at eleverne afleverer deres mundtlige og skriftlige ytringer til læreren for at få dem rettet. Elevernes ytringer er en meget vigtig del af undervisningsmaterialet, og man analyserer og vurderer dem på samme måde, som man analyserer og vurderer en politisk tale eller et debatindlæg i fx Politiken. Elevernes forberedelse til undervisning kan således være at læse nogle holdkammeraters manuskripter, og forberede konstruktiv kritik til disse. Lærerens forberedelse til undervisningen er ligeledes at læse manuskripterne og forberede konstruktiv kritik til afsenderne af de fem manuskripter. Det er som regel sådan, at læreren giver konstruktiv kritik til den enkelte elev i plenum.

Da eleverne ved eksamens praktiske del skal vise, at de kan planlægge en ytring til en kommunikationssituation, er det vigtigt, at man løbende træner deres færdigheder i at skitsere en bearbejdning af en ytring. Når en elev har fremlagt en ytring i undervisningen, kan man således bede eleven selv eller en anden elev om at planlægge ytringen med henblik på en ny kommunikationssituation med andre modtagere, nye fysiske rammer e.l.

3.2.2 Brug af optagelse

Ved arbejdet med mundtlige ytringer vil det være naturligt at inddrage dvd- eller båndoptagelse af ytringerne. Det anbefales, at hver elev mindst en gang får optaget sin fremlæggelse af en mundtlig ytring på dvd.

3.2.3 Stemmetræning

Som optakt til arbejdet med actio vil det være naturligt, at eleverne kollektivt varmer deres stemmer op. Men eleverne modtager ikke individuel stemmetræning, og har en elev stemmeproblemer, må der henvises til talepædagog.

3.2.4 Mundtlig konstruktiv kritik

Der kan bl.a. gives mundtlig konstruktiv kritik:

- i plenum, hvor én elev ad gangen fremlægger eller fremfører sit arbejde, og læreren giver konstruktiv kritik, mens de andre elever hører på
- i workshop, hvor ikke kun læreren giver mundtlig konstruktiv kritik, men også holdkammeraterne udtaler sig
- som individuel vejledning, hvor læreren giver eleverne individuel konstruktiv kritik.

3.2.5 Skriftlig konstruktiv kritik

Den skriftlige konstruktive kritik gives fra elev til elev. Eleverne kan lære at bruge redigeringsprogrammer i Word og i det hele taget at bruge computeren, når de læser og giver skriftlig konstruktiv kritik til manuskripter til mundtlige ytringer og til skriftlige ytringer.

3.2.6 Skriftlig procesrapport

Eleverne skal skrive en procesrapport, hvori de demonstrerer, at de kan bruge retorikkens begreber om deres egen produktion af en mundtlig eller skriftlig ytring. Procesrapporten skal indeholde en beskrivelse af kommunikationssituation, planlægning, arbejdsproces og modtagernes reception af ytringen. Procesrapporten kan med fordel handle om en ytring, som eleven har kommunikeret i forbindelse med en anden situation end undervisningen i retorik. Den kan også handle om en ytring, som eleven har formidlet i retorikundervisningen. Den enkelte skole har mulighed for at tildele elevtid til udarbejdelse af procesrapporten.

3.2.7 Portfoliomappe

Arbejdet med portfoliomappen indebærer, at man i den daglige undervisning lægger vægt på elevernes faglige udvikling. Eleven får med andre ord ind imellem mulighed for at kigge sin portfoliomappe igennem med henblik på at forstå og formulere sit faglige potentiale. Efter ét års undervisning kan portfoliomappen indeholde materialer af typen:

- manuskripter til mundtlige ytringer
- skriftlige ytringer
- dele af mundtlige og skriftlige ytringer

- omskrivninger af dele af andres ytringer
- skriftlige besvarelser af opgaver, som har været stillet i forbindelse med den teoretiske læsning
- heurstikker til systematisk informationssøgning, konstruktiv kritik mm.
- udkast til ytringer
- stikordsmanuskripter
- videoptagelse af fremlæggelsen af en mundtlig ytring
- udprint af powerpoint-præsentation
- skriftlige kritikker
- en procesrapport

Portfoliomappen skal indeholde mindst tre ytringer, som er egnede til brug ved den praktiske delprøve. Disse ytringer er hele og afrundede, og de er egnede til at overbevise eller interessere og oplyse i en autentisk kommunikationssituation. Mindst én af ytringerne er skriftlig, og mindst én af ytringerne er mundtlig. Mindst én af ytringerne er argumenterende. Mindst én af ytringerne er formidlende. Da ytringerne indgår i eksamensgrundlaget, er det en forudsætning for at komme til eksamen, at disse forefindes.

3.3 It

Da eleverne læser hinandens ytringer, og da de giver og modtager konstruktiv kritik, er det nødvendigt, at eleverne bruger computer. Da den autentiske ytring er helt central i undervisningen, vil eleverne også få behov for computeren, når de søger og lagrer eksempelmateriale. Arbejder eleverne fx med at skulle ytre sig i en konkret debat, så er det en stor fordel at de kan følge debattens udvikling på avisernes hjemmesider eller i chatrooms.

3.4 Samspil med andre fag

For retorikken er de hensigtsbestemte ytringer selve målet for interessen. Retorikfaget får derfor for alvor substans i samspillet med andre fag. En udviklet retorisk bevidsthed vil generelt kunne give eleven en større faglig forståelse af andre fag og øge elevens kompetencer, når det gælder at udnytte og vurdere argumentation, såvel logisk som retorisk. Dermed vil retorisk bevidsthed styrke elevens studiekompetence generelt og opøve den enkelte elevs sproglige udtryksevne, også i forskellige eksamensammenhænge. Retorik kan eksempelvis indgå i almen studieforbereelse ved at sætte fokus på den akademiske arbejdsproces, som eleverne får brug for at kunne håndtere i tværfaglige samarbejder i studieretningsforløbene.

Elevens kompetence i at formidle faglig viden vil fx kunne styrkes af at blive trænet på konkret naturvidenskabeligt stof og forståelsen af retorikkens rolle i demokratiet, kan uddybes ved samspil med historie og samfundsfag. Omvendt vil en retorisk bevidsthed få betydning for den faglige forståelse af andre fag, for idet man arbejder systematisk med hensigtsmæssigheden af selve kommunikationen af et stof, opstår der nye grader af forståelse af dette stof.

Når retorik indgår som tredje studieretningsfag, vil faget blive tonet af det særlige faglige samhörighedsforhold, der opstår med de to fag, det danner studieretning med. Fx vil det være meget

relevant, at eleverne i retorik får mulighed for at formidle indholdet af deres studieretningsprojekter til holdkammeraterne. Det er også relevant at andre fag inddrager retorikkens faglige metode, argumentation og formidling, såvel mundtligt som skriftligt.

Muligheden for samspil med fællesfagene dansk og historie vil være oplagt, også i de tilfælde hvor retorik indgår som *valgfag*. Danskfaget vil kunne levere ikke-fiktive og i et vist omfang fiktive ytringer egnet til at eksemplificere retorisk tankegang, og historiefaget vil oplagt kunne bidrage med kildemateriale. Begge fag vil kunne indgå i samspil med retorik i forbindelse med elevernes skriftlige produktion.

I de tilfælde hvor retorik indgår sammen med studieretningsfag, vil man i en naturvidenskabelig eller en samfundsfaglig studieretning kunne tone samspillet efter disse studieretninger. Elevens kompetence i at formidle faglig viden vil kunne styrkes af at blive trænet på konkret naturvidenskabeligt stof.

Forståelsen af retorikkens rolle i demokrati, retssamfund og informationssamfund kan uddybes ved samspil med historie og samfundsfag, fx i forbindelse med studier af politiske og juridiske kilder. Retorikfaget vil kunne præcisere, hvad der menes, når man i den offentlige debat fx taler om en bestemt politisk retorik eller om magtens sprog.

I forbindelse med fremmedsprogene vil et samspil med faget retorik være relevant til fx studier af, hvorledes retoriske valg er grundlæggende forskellige i forskellige kulturer og på forskellige sprog. Dette vil kunne demonstreres i studiet af ytringer fra beslægtede europæiske kulturer, men også i ytringer fra mere fremmedartede kulturers sproglige udtryk.

3.5 Typer af undervisningsmidler

Der arbejdes med:

- elevernes egne ytringer
- teoretiske tekster om retorisk teori og metode
- autentiske ytringer som kan udsættes for analyse og vurdering

Det er vigtigt, at eleverne stifter bekendtskab med mange forskellige typer autentiske ytringer med argumenterende og formidlende funktion. Autentiske ytringer kan fx være mundtlige debatindlæg eller oplæg til diskussion, politiske taler, juridiske taler, apologier, foredrag, skriftlige debatindlæg, læserbreve, kommentarer, formidlende artikler, leksikonartikler, blogs, features og kronikker. Man kan i begrænset omfang arbejde med lejlighedstalen. Autentiske ytringer er altså ikke fiktive eller skønlitterære. Fx lever mundtlige ytringer, som er en del af en roman eller et drama, ikke op til kravet om autenticitet.

3.6 Progression

Der er mange måder at undervise i retorik på. Retorikkens system hænger sammen, så tager man fat i en ende, så følger resten uundgåeligt med. Når der her anbefales en progression, skal det opfattes som

én mulig vej ind i retorikken. En vej, som består af tre faser: introduktion til retorik, praktisk og teoretisk erfaring med retorik, selvstændigt arbejde med retorik.

Fase 1

Som introduktion til retorikken arbejder eleverne med at producere mundtlige ytringer, og de over sig i at fremlægge dem for hinanden og i at modtage konstruktiv kritik fra underviser og fra hinanden. Eleverne arbejder endvidere med oplæsning. Herved erfarer eleverne i praksis, hvad retorik handler om, og hvilke metoder man anvender i faget. Eleverne læser ikke om retorik; de producerer retorik og taler om det, de har produceret, og samtalen om elevernes produktion giver dem indtryk af, at et omfattende retorisk begrebsapparat står til deres rådighed, og at andre har talt om produktion med dette begrebsapparat før.

Der er flere grunde til at begynde med det mundtlige. Det mundtlige kan skabe et fællesskab på et hold af elever, som ikke nødvendigvis kender hinanden på forhånd. Det mundtlige kan også gøre det dialogiske i kommunikation synligt. Det mundtlige kan åbne sanserne, især høresansen, for kommunikationens virkemidler. Og endelig kan det mundtlige sætte fokus på actio og således vise eleverne, at en ytring for alvor står sin prøve i den kropslige fremførelse af budskabet. Det er vigtigt at eleverne blive opmærksomme på dette så tidligt som muligt. Dels fordi det gennemsyrrer hele det ét-årige forløb, dels fordi eleverne har brug for at modnes i forhold til actio – det tager lang tid at lære at få form og indhold til at gå op i en højere enhed.

Fase 2

Eleverne tilegner sig systematisk den retoriske teoris enkelte elementer, og der arbejdes i en vekselvirkning mellem teori og praksis, mundtligt og skriftligt, produktion og reception. Det vil være naturligt at arbejde med forarbejdningsfaserne som noget af det første, så eleverne får retorikkens systematik ind under huden. I dem er indbygget en tidsforståelse, som dikterer en progression gående fra inventio til actio. Forarbejdningsfaserne udgør en tydelig systematik for eleverne, og arbejdet med retorisk argumentation, appelformer, principper for rationel planlægning, arbejdsproces og konstruktiv kritik ordner sig under denne systematik. Arbejdet med forarbejdningsfaserne skal ikke nødvendigvis gå fra inventio til actio, men det må være tydeligt for eleverne, hvornår der arbejdes med hvad. Kommunikationssituation, genre, funktion og hensigtsmæssighed er alle begreber der oftest følger efter forarbejdningsfaserne. Herved får eleverne en viden om, hvilke overordnede hensyn der er vigtige, når de vil kommunikere hensigtsmæssigt. I fase 2 forlanger man ikke et stort teoretisk overblik hos eleverne.

Fase 3

Mod slutningen af det et-årige forløb udvikler eleverne overblik over retorikkens begreber, og det gøres ved, at de arbejder mere selvstændigt med at planlægge og producere en større mundtlig og skriftlig ytring, fremlægges og evalueres i retorikundervisningen, hvor eleverne nu kan give konstruktiv kritik med teoretisk overblik.

4. Evaluering

4.1 Løbende evaluering

I retorik bliver eleverne evalueret, når de fremlægger ytringer og giver og modtager konstruktiv kritik. Når eleverne på den måde beskæftiger sig med styrker og svagheder i hinandens ytringer, arbejder de med vurderingskriterier for den hensigtsmæssige ytring. Læreren, den enkelte elev og holdkammeraterne har således rig lejlighed til løbende at vurdere den enkeltes standpunkt og faglige udvikling.

Det er ikke hensigtsmæssigt, at eleverne får karakter for hver ytring, de producerer. Det er vigtigt, at eleverne forstår, at deres produkter er undervisningens genstand og som sådan er noget alle lærer af, også dem, der lytter eller læser og giver konstruktiv kritik. Elevernes ytringer er ikke kun individuelle enkeltpræstationer, som evalueres af underviseren. Den enkeltes faglige udvikling sættes i fokus som afslutning på, at en elev har fremlagt og fået konstruktiv kritik. Da kan læreren i samråd med eleven beslutte, hvilket retorisk aspekt eleven i særlig grad skal træne, næste gang vedkommende skal fremlægge en ytring. Den enkeltes faglige udvikling sættes også i fokus ved mindre individuelle samtaler forud for karaktergivning, hvor eleven selv har udvalgt de produkter fra sin portfoliomappe, som eleven gerne vil have til at indgå i standpunktsbedømmelsen.

Læreren gør løbende eleverne opmærksomme på, hvilke forskellige ytringer deres portfoliomapper skal indeholde på givne tidspunkter i undervisningsforløbet. Elevernes portfoliomapper skal foreligge senest 5 hverdage inden undervisningens ophør, så underviseren kan lade den enkelte elevs mappe indgå i årskaracteren.

4.2 Prøveformer

Der afholdes en individuel, mundtlig prøve med forberedelsestid. Eksamensgrundlaget for prøven udgøres af det stof, der er beskrevet i den udarbejdede *undervisningsbeskrivelse* i faget. Ved udarbejdelsen af undervisningsbeskrivelsen benyttes den af ministeriet udmeldte skabelon. Tidsrammen er 30 minutter pr. eksaminand, og der gives 60 minutters forberedelsestid. Undervisningsbeskrivelse og eksamensspørgsmål med tilhørende prøvemateriale fremsendes til censor senest en uge før første eksamensdag. Prøvematerialet vælges af eksaminator og godkendes af censor forud for prøvens afholdelse.

Der skal udarbejdes et antal eksamensspørgsmål, der svarer til antallet af eksaminander plus tre, således at den sidste eksaminand har mulighed for at vælge mellem fire spørgsmål. Samtlige eksamensspørgsmål, som skal stilles ved en eksamen, skal være tilgængelige for den første eksaminand på den første eksamensdag.

Prøven består af en teoretisk og en praktisk delprøve.

4.2.1 Den teoretiske delprøve

Den teoretiske delprøve er en prøve i retorisk analyse og vurdering. Eksaminanden får ved lodtrækning en ukendt mundtlig eller skriftlig autentisk ytring af et omfang på højst 3 normalsider (en normalside er 1300 bogstaver) og med en realkommentar om ytringens kommunikationssituation. Realkommentaren indeholder kortfattede oplysninger om afsender, modtager, baggrunden for talens emne, den historiske situation samt evt. forklaringer på vanskelige ord eller passager, som kræver særligt forhåndskendskab.

Eksaminanden skal svare på højst tre afgrænsede, specifikke spørgsmål til ytringen. Spørgsmålene til ytringen drejer sig om det, der er mest oplagt for genren. Stilles der spørgsmål til actio i mundtlige ytringer, skal ytringen ledsages af lyd- eller billedoptagelse.

De ukendte ytringer skal være parallelle til ytringer, som eleverne har beskæftiget sig med i undervisningen. Eksamensspørgsmålene skal stilles, så de afspejler, hvordan stoffet er blevet vægtet i undervisningen. Til eksamen stiller man derfor spørgsmål i genrer, der er parallelle til de forskellige genrer, som er blevet gennemgået i undervisningen, og de genrer, man i undervisningen har lagt stor vægt på, skal således også vægtes til eksamen. Ytringer til analyse og vurdering ved den teoretiske delprøve kan fx være:

- indlæg fra debatter i Folketinget
- indlæg fra debatter på tv
- juridiske taler
- politiske taler
- debatindlæg i dagbladenes blogs
- faglig formidling på hjemmesider
- kronikker
- debatindlæg og kommentarer i dagblade
- featureartikler
- formidlende artikler
- brugsanvisninger
- leksikonartikler
- klummer fra bagsiden af Urban fx
- reklamer

Det gennemgåede stof vil i nogle tilfælde ikke være omfangsrigt nok til, at det vil være muligt at finde tilstrækkeligt mange forskellige ukendte autentiske ytringer til alle eksaminander. Det kan derfor være nødvendigt, at enkelte ytringer genbruges én gang. I de tilfælde skal man variere de afgrænsede, specifikke spørgsmål.

4.2.2 Den praktiske prøve

Den praktiske delprøve er en prøve i at planlægge en ytring til en kommunikationssituation. Eksaminator formulerer skriftligt en konkret, mindre opgave af realistisk retorisk art med udgangspunkt i materialet fra elevens egen portfoliomappe. Prøvematerialet til den praktiske del af prøven omfatter således en kopi af den konkrete ytring fra eksaminandens portfoliomappe, som eksaminanden skal eksamineres i. Prøvematerialet kan således ikke være en videooptagelse af en mundtlig ytring, som eleven har fremført.

Umiddelbart efter offentliggørelse af eksamensplanen, skal eksaminanden, i overværelse af en uvildig person fra skolen, trække en ytring blandt de eksamensegnede ytringer (se pkt. 3.2), som eksaminanden selvstændigt har produceret og samlet i sin portfoliomappe. Eksaminanden må ikke oplyses om, hvilken ytring, der er trukket. Ytringen vil være grundlaget for den praktiske delprøve og eksaminanden kender den først, når det egentlige eksamensspørgsmål trækkes ved den mundtlige prøve. En kopi af den udtrukne ytring skal sammen med det øvrige eksamensmateriale sendes til censor senest fem hverdage inden prøven.

Eksaminanden får som opgave at skitsere en bearbejdning af den udtrukne ytring. Opgaven vil kunne gå ud på at revidere ytringen med henblik på en anden modtagergruppe, dominans af en anden appelform, nogle andre fysiske rammer for fremførelsen, en anden genre, et andet medie, transformation fra mundtlig til skriftlig e.l. Skal eksaminanden revidere ytringen med henblik på et andet medie, skal eksaminanden have oplysninger om dette andet medie, fx om modtagerne og udbredelsen.

Meningen med den praktiske delprøve er, at eksaminanden skal demonstrere en klar bevidsthed om retorisk hensigtsmæssighed, og at eksaminanden skal motivere de retoriske valg, der træffes. Eksaminanden skal ikke udforme en færdig retorisk ytring, men redegøre for de retoriske overvejelser, man kan gøre sig i forhold til ytringen og med konkrete eksempler forklare, hvordan eksaminanden vil gribe arbejdsprocessen an, så den kan føre frem til en færdig hensigtsmæssig retorisk ytring. Fx skal eksaminanden kunne forklare, hvordan arbejdet i forskellige forarbejdningsfaser ville kunne foregå. Eksaminanden skal konkret formulere en hensigtsmæssig begyndelse, kunne redegøre for relevante principper for rationel skriveproces og brug af forskellige former for konstruktiv kritik, ligesom eksaminanden skal kunne eksemplificere, hvordan en ytring kan struktureres, så fokus fastholdes, og så modtagernes interesse vækkes og fastholdes. Den ytring fra portfoliomappen, som skal revideres, indgår ikke i bedømmelsen af den praktiske prøve.

Er eksaminanden selvstuderende gælder følgende angående portfoliomappen:

Selvstuderende opgiver en portfoliomappe bestående af mindst 5 produkter, herunder:

- *mindst et udkast/manuskript til mundtlig ytring*
- *mindst et udkast/manuskript til skriftlig ytring*
- *en procesrapport.*

Blandt de mundtlige og skriftlige ytringer skal der tillige være:

- *mindst en argumenterende ytring*
- *mindst en formidlende ytring.*

Fælles for den teoretiske og den praktiske delprøve er, at eksaminanden skal kunne formulere sig og indgå i en dialog med eksaminator og censor i et klart og hensigtsmæssigt sprog. Dette betyder at det fx vil være naturligt, at eksaminanden indledningsvis præsenterer sin disposition for fremlæggelsen, at eksaminanden følger dispositionen, at eksaminanden holder sig til fokus, og at eksaminanden formulerer sig klart og med tydelig stemmeføring. Under dialogen vil det være naturligt, at eksaminanden tager sig betænkningstid før vedkommende svarer på et spørgsmål, eller at eksaminanden søger den rette form til sit svar ved at bearbejde sit svar undervejs.

4.3 Bedømmelseskriterier

I vurderingen af den teoretiske delprøve lægges der vægt på, at eksaminanden dels kan foretage en retorisk analyse af en ytring, dels kan foretage en normativ vurdering af en ytring med udgangspunkt i retorisk viden og i analysen. Der lægges endvidere vægt på, at eksaminanden kan kommentere ytringen i relation til retorikkens rolle i demokratiet. Eksaminanden skal kunne forholde sig til den konkrete ytrings effekt og til ytringers funktioner i samfundslivet. Dernæst skal eksaminanden kunne bruge retorikkens begrebsapparat hensigtsmæssigt. Eksaminanden skal demonstrere overblik over begreberne og skal i oplæg og dialog bruge dem præcist og uden forsøg på omformuleringer.

I vurderingen af den praktiske delprøve lægges der vægt på, at eksaminanden kan redegøre for og motivere en bearbejdning af en retorisk hensigtsmæssig ytring til den kommunikationssituation, som eksaminator har formuleret. Eksaminanden skal kunne forklare, hvilke retoriske aspekter, der skal tages hensyn til ved bearbejdelsen af ytringen fra portfoliemappen. Eksaminanden skal endvidere kunne redegøre for og begrunde en hensigtsmæssig udformning af ytringen, kunne forklare, hvilken betydning de retoriske overvejelser fra planlægningen vil få for selve udformningen af ytringen, og kunne give konkrete forslag til udformningen af en begyndelse af ytringen. Eksaminanden skal demonstrere overblik over begreberne og i oplæg og dialog kunne bruge dem præcist. I vurderingen af den praktiske prøve indgår ikke en vurdering af den oprindelig konkrete ytring fra eksaminandens portfoliomappe.

I vurderingen af såvel den teoretiske som den praktiske delprøve indgår eksaminandens egen evne til at formulere sig og indgå i en dialog med eksaminator og censor i et klart og hensigtsmæssigt sprog. Ved eksamen i retorik stilles der således krav om, at eksaminanderne behersker den genre, som man kunne kalde: fremlæggelse og dialog ved mundtlig eksamen. Eleverne har i det ét-årige forløb netop beskæftiget sig med at planlægge form og indhold af en ytring med henblik på en konkret kommunikationssituation, og til eksamen skal de demonstrere, at de magter dette.

Der gives én karakter ud fra en helhedsvurdering af den teoretiske og den praktiske delprøver. De to delpræstationer vægtes ligeligt.

4.4 Vejledende karakterbeskrivelser

Det overordnede princip for brugen af 7-trinsskalaen er, at de enkelte karakterer er udtryk for den givne præstations grad af målopfyldelse. Der er tale om en absolut vurdering i den forstand, at karakteren er udtryk for, i hvilken grad præstationen opfylder de i læreplanen opstillede faglige mål, som er relevante i forhold til den stillede opgave. Nedenstående beskrivelser af karaktererne 12, 7 og 02 dækker ikke alle typer besvarelser, der falder i disse kategorier. Der vil findes besvarelser inden for de

enkelte karaktertrin, som ikke er dækket af den foreliggende karakterbeskrivelse. Men de er eksempler på typiske besvarelser, som falder ind under den pågældende karakter.

Princippet om, at karakteren er udtryk for en helhedsvurdering af præstationen, er fortsat gældende.

Karakter	Betegnelse	Vejledende beskrivelse
12	Fremragende	Eksaminanden opfylder fuldt ud og med ingen eller få uvæsentlige mangler genrekravene til mundtlig fremlæggelse og dialog. Eksaminanden formulerer sig særdeles klart og hensigtsmæssigt. Eksaminanden kan på fremragende måde, med ingen eller få uvæsentlige mangler og med sikker inddragelse af retorikkens begrebsapparat og systematik, foretage en analyse og vurdering af en autentisk ytring samt kommentere ytringens funktion i samfundslivet. Eksaminanden kan selvstændigt og med udpræget forståelse for retorikkens praksisdimension meget sikkert skitsere en bearbejdning og udforme en konkret hensigtsmæssig begyndelse af en ytring.
10	Fortrinligt	
7	Godt	Eksaminanden opfylder de væsentligste genrekrav til mundtlig fremlæggelse og dialog, men med flere mangler. Eksaminanden formulerer sig overvejende klart og hensigtsmæssigt. Eksaminanden kan klart og sammenhængende inddrage retorikkens begrebsapparat og systematik i en analyse og vurdering af en autentisk ytring samt kommentere ytringens funktion i samfundslivet, dog forekommer flere mangler. Eksaminanden kan med god forståelse for retorikkens praksisdimension skitsere en bearbejdning og udforme en konkret hensigtsmæssig begyndelse af en ytring..
4	Nogenlunde	
02	Tilstrækkeligt	Eksaminanden opfylder mangelfuldt genrekravene til mundtlig fremlæggelse og dialog. Eksaminanden formulerer sig dog indimellem klart og hensigtsmæssigt. Eksaminanden kan overvejende usikkert og kun lige tilstrækkeligt inddrage retorikkens begrebsapparat og systematik i en analyse og vurdering af en autentisk ytring og kommentere ytringens rolle i samfundslivet. Eksaminanden kan overvejende usikkert, men med nogen forståelse for retorikkens praksisdimension redegøre for og skitsere en bearbejdning og udforme en konkret hensigtsmæssig begyndelse af en ytring.
00		Utilstrækkeligt

